ייסוד המחלקה לפיסיקה

שנת ייסוד המחלקה לפיסיקה היא 1970. במשך מספר שנים לפני ייסוד אוניברסיטת בן-גוריון, הביקוש להשכלה גבוהה בבאר-שבע נענה חלקית בתוכניות לימוד, שהוצעו ע"י הטכניון, האוניברסיטה העברית, מכון וייצמן והמכון לחקר הנגב שמושבו בבאר שבע. בעיקרון, לימודים אלה נתנו אפשרות לסטודנטים הן לתואר ראשון והן לתואר שני לצבור קרדיט אקדמי, שהוכר ע"י המוסדות הנ"ל. הטכניון, לדוגמה, אפשר לסטודנטים בבאר-שבע להשלים לימודים של שנה א', אשר אחריה חייב היה הסטודנט לעבור לחיפה להשלמת לימודי התואר בטכניון. הסדר דומה התקיים גם בלימודי ביולוגיה ובמגוון קורסים במדעי הרוח. לימודים אלה התנהלו במסגרת אקדמית ארגונית - "המכון להשכלה גבוהה בנגב".

הלימודים בהנדסה ובביולוגיה חייבו קיום קורסים ומעבדות בפיסיקה וצורך זה סופק במלואו ע"י עשרות (!) שברי משרה, בהם החזיקו אסיסטנטים ומרצים מכל המוסדות האקדמיים בארץ ומהקריה למחקר גרעיני. בתקופה זו זכה סגל ההוראה העיקרי לכינוי "הדיביזיה המעופפת". אלה שבאו ללמד במכון להשכלה גבוהה מחיפה ומהמרכז הגיעו בטיסה לשדה התעופה חצרים ומיד עם מלוי חובות ההוראה שבו לביתם בטיסה וזאת כמובן, במימון המכון להשכלה גבוהה ובשנים הראשונות לקיום אוניברסיטת בן-גוריון במימון האוניברסיטה.

בספטמבר 1970 עם הצטרפותי למכון להשכלה גבוהה הייתי חבר הסגל השני המחזיק במינוי מלא בפיסיקה. קדם לי ד"ר אהרון לונקה ז"ל, שהגיע למכון כשנתיים לפני כן. בשבוע השני להצטרפותי נקראתי על-ידי פרופ' נתן רוזן מגדולי הפיסיקאים ביחסות כללית ותורת הקוואנטים, אשר היה אז הממונה על קורסי הפיסיקה למהנדסים מטעם הטכניון, והוצע לי לקבל על עצמי לארגן מידית מחלקה לפיסיקה על-ידי גיוס סגל נוסף במשרה מלאה והחלפה מודרגת של מחזיקי המשרות החלקיות בחברי סגל במשרה מלאה. מנוי זה נעשה בתיאום עם הרקטור, פרופ' חיים חנני, שקיבל על עצמו וביצע בהצלחה מלאה את הקמת האוניברסיטה החדשה – "אוניברסיטת בן-גוריון בנגב".

בפגישה עם פרופ' נתן רוזן הוסכם, שהפיסיקאים שעבדו במשרה מלאה בקמ"ג והחזיקו בשליש משרה נוספת במכון להשכלה בנגב, ישמשו כמסד איכותי ומוכר מדעית למחלקה לפיסיקה ויטלו חלק בהפעלתה הן בהוראה והן במחקר. על קבוצה

מצומצמת זו נמנו הפרופסורים גדעון ארז ז"ל, ראובן טיברגר, ריימונד מורה וחגי שקד, אשר התחייבו שבעבור המינוי המחודש שלהם בשליש משרה ימלאו לבד ממטלות הוראה תפקיד עקיף במחקר על-ידי הוספת שם המחלקה החדשה בכל פירסום מדעי, שיצא מתחת ידם.

כבר באותו יום קיים פרופ' רוזן ישיבה ראשונה של הגוף החדש האמור להתארגן כמחלקה ובישיבה זו הוא הציע את מועמדותי לתפקיד ראש המחלקה. בהצבעה אישית גלויה של החברים הנ"ל ובכללם אהרון לונקה, אושר מינויי כראש המחלקה לפיסיקה. ברור היה לפרופ' רוזן ולי שההחלטה על צירופם של החברים מקמ"ג למחלקה החדשה מעניקה למחלקה יוקרה מדעית, תועיל רבות לקיצור תקופת ההתארגנות עד לקבלת הסמכה מהמועצה להשכלה גבוהה להענקת תארים אקדמיים.

לרשותי כראש מחלקה עמדו מספר תקנים למינוי חברי סגל חדשים במשרה מלאה וניתנה לי יד חופשית להתחיל תהליך של המרת כל המינויים במשרה חלקית בחברי סגל מן המניין, שנדרשו להתחייב בכתב על העתקת מקום מגוריהם לבאר-שבע במהלך השנה הראשונה למינוים. מטעמים רבים מצבי כראש מחלקה ראשון היה ייחודי ביותר וחסר תקדים, כאשר עם סיימי החלפת כל נושאי המשרה החלקית בחברי סגל מן המניין התברר, שעמדו לרשות המחלקה עשרים וארבעה תקנים מלאים!

ועדת הוראה הוקמה מידית תוך שיתופם של חברי הסגל הבכירים מקרב נושאי המשרה החלקית ויתר ועדות המחלקה הוקמו במהלך השנה הראשונה והשניה לייסוד המחלקה. ועדת המינויים בשלב זה כללה אך ורק חברי מחלקה נושאי משרה מלאה. הערכות נמרצת לפתיחת לימודי תואר ראשון ותואר שני כללה ניסוח קוריקולום מלא לשני התארים. לתגבור הסגל נעזרנו בהזמנת "מרצים מן החוץ" עטורי יוקרה מדעית, שהבולט בהם היה פרופ' יקיר אהרונוב. לצורך ההערכות הארגונית לפתיחת שנת הלימודים העמידה האוניברסיטה לרשותנו חדרים, ששכרה במלון "זוהר", במלון "עין גדי" (שלא תיפקד כבר כמלון) וחנויות במרכז רסקו הסמוך ל"בית היאס". בטוחני, שכל השותפים במלאכה בשלב קמאי זה של האוניברסיטה חוו התרגשות מיוחדת במינה על היותם ראשונים במפעל אקדמי גדול.

התכונה הרבה, ההתרגשות וההתלהבות של מייסדי האוניברסיטה בכלל ושל העושים במלאכה במחלקה החדשה לפיסיקה כבר ביום הלימודים הראשון של

השנה האקדמית העידו על בשלותם של התנאים המוקדמים, שחייבו הקמת אוניברסיטה חדשה בארץ והבטיחו את ההצלחה המסחררת של האוניברסיטה. בפרק זמן קצר היא הוסמכה על-ידי המועצה להשכלה גבוהה להעניק תואר ראשון ואחר-כך תואר שני ברוב היחידות האקדמיות. גם ההסמכה להענקת תואר דוקטור לא אחרה לבוא. לדוגמא, ראוי לציין שבקורס הראשון, שניתן על-ידי פרופ' יקיר אהרונוב נרשמו כארבעים סטודנטים לתואר שני ובקורס הראשון שלי בפיסיקה גרעינית למוסמכים השתתפו כשלושים סטודנטים. גם ההרשמה ללימודי תואר ראשון הייתה מרשימה ביותר. האוניברסיטה זכתה ליחס חם במיוחד על-ידי הסטודנטים והוכרה ומוכרת עד היום כמוסד אקדמי, בו קשרי סטודנט וחבר סגל מאופיינים בקרבה ואכפתיות. בגוף הארגוני שניסח "תוכנית עשור" לאוניברסיטה, נקבע יעד של עשרת אלפי סטודנטים, שיבואו מכל רחבי הארץ בשערי האוניברסיטה. המציאות הוכיחה, שיעד זה לא היה כלל מוגזם!

פרופ' יעקב בר-טוב

מרץ 2010